

FÖRDJUPNING – Bankers utlåningskapacitet i ljuset av coronapandemin

Coronapandemin har visserligen fått konkurserna inom företagssektorn och bankernas kreditförluster att öka, men fortfarande i relativt liten utsträckning. Om pandemin blir djupare eller mer utdragen riskerar den dock att försämra bankernas utlåningskapacitet. Denna fördjupning går igenom vilka faktorer som påverkar bankernas utlåningskapacitet med fokus på svenska icke-finansiella företag och beskriver därefter hur utvecklingen för bankers utlåning sett ut under året. Avslutningsvis diskuterar vi bankernas förutsättningar att tillhandahålla nya krediter framöver.

En viktig slutsats är att bankernas utlåningskapacitet under coronapandemin varit god, men alla företag har inte fått lika god tillgång till krediterna. Det råder även osäkerhet kring vilka kreditförluster som väntar, liksom bankernas användning av kapitalbuffertar. Att bankerna har fortsatt goda möjligheter att tillgodose systemet med krediter är en förutsättning för finansiell stabilitet.

Flera faktorer påverkar bankernas utlåningskapacitet

Vilka möjligheter en bank har att ge lån, och till vilken ränta, bestäms av flera olika faktorer. Banker behöver ha en viss nivå av eget kapital och likviditet för att kunna låna ut. Dessa nivåer styrs bland annat av bankens resultat, hur stora utdelningar som betalas ut till aktieägare och tillgången till finansiering, men även av regleringskrav.

De krav som Finansinspektionen (FI), utifrån regleringar på EU-nivå, ställer på hur mycket kapital och likviditet en bank måste hålla syftar till att öka bankens förmåga att hantera eventuella förluster som kan uppstå vid finansiell osäkerhet, samtidigt som det främjar att banken upprätthåller utlåningen.⁹¹ Det är bland annat fråga om kapitaltäckning, bruttosoliditet, likviditetsbuffertar (Liquidity Coverage Ratio, LCR) och grad av stabil finansiering (Net Stable Funding Ratio, NSFR). Något förenklat är kapitaltäckningskraven uppdelade i dels minimikrav som banken måste uppfylla, dels buffertkrav som banken under vissa omständigheter kan få bryta mot. Banker brukar dessutom hålla överskjutande kapital utöver vad som behövs för att uppfylla kraven, en så kallad managementbuffert.⁹² En hög managementbuffert innebär att banken kan få högre kreditbetyg, lägre finansieringskostnader och att investeringar kan göras

⁹¹ I EU är det tillsynsförordningen och kapitaltäckningsdirektivet som ligger till grund för kapital- och likviditetskraven.

⁹² De tre svenska storbankerna Handelsbanken, SEB och Swedbank har uttryckliga interna finansiella mål för hur stor managementbufferten bör vara. Målet kan uttryckas som en specifik procentsats eller som ett målintervall och ligger vanligtvis mellan en och tre procentenheter över kravet.

utan att först behöva söka externt kapital. Det gör att banker generellt är motvilliga att minska managementbufferten och närma sig gränsen för de krav som ställs.

Om en banks finansiella situation försämras så att den närmar sig gränsen för regleringskraven kan alltså bankens incitament att upprätthålla och öka utlåningen minska, särskilt avseende lån med hög kreditrisk som ställer högre krav på kapitaltäckning och som ökar risken för kreditförluster.⁹³ Emellertid har FI kommunicerat att det i detta läge av pandemin är tillåtet att använda de kapitalbuffertar och likviditetsbuffertar som följer av regelverken. Det kan dock ofta finnas ett stigma kopplat till att använda sådana buffertar, baserat på marknadens förväntningar om bankens motståndskraft.

Bankers möjlighet till kreditförsörjning har varit god

Sedan coronapandemins inledning har de svenska storbankerna haft goda förutsättningar att tillhandahålla krediter på den svenska marknaden trots vårens finansiella turbulens. En viktig förklaring är olika myndighetsåtgärder som understött kreditförsörjningen, såsom Riksbankens och andra centralbankers tillförsel av en stor mängd likviditet, både genom lån och genom tillgångsköp.⁹⁴ I detta avsnitt beskrivs hur bankernas kreditgivning har utvecklats under året.

Ökade utlåningsvolymerna till stora företag

Banker i Sverige har ökat sin utlåning till företag under pandemin.⁹⁵ I september uppgick total utlåning till icke-finansiella företag till 2 488 miljarder kronor, vilket är 2,1 procent mer jämfört med i februari.⁹⁶ Bankerna har under våren i första hand ökat utlåningen till stora företag. Ökningen skedde främst fram till och med maj och utlåningen till stora företag började därefter minska (se Diagram 34). Det kan finnas flera förklaringar till detta.

Stora företag har normalt sett större bankengagemang och möjlighet att ställa bättre säkerheter för sina lån, främst i form av fastigheter, än mindre företag. Detta minskar kreditrisken för banken. Vidare kan stora företag som är statligt eller kommunalt ägda ha ökade möjligheter till finansiering om offentlig sektor kan ses som garant för lånet. Dessutom passade flera stora företag i förebyggande syfte på att använda sina outnyttjade kreditfaciliteter baserat på villkor som förhandlats fram före krisen. Att företagen nu börjat återbetala dessa lån kan vara en av förklaringarna till att utestående lån minskat. Därtill fungerar nu marknaden för företagspapper igen, vilket ger många stora företag alternativ till banklån (se avsnitt 2.2 "Viss återhämtning i den svenska företagssektorn men osäkerhet kvarstår").

⁹³ Med kreditförluster avses här såväl direkta kreditförluster som reserveringar för framtida kreditförluster.

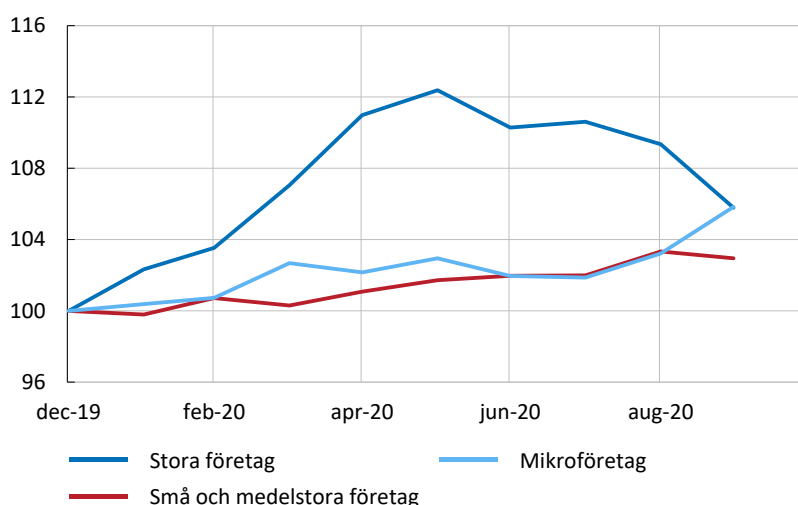
⁹⁴ Se exempelvis *Finansiell stabilitet*, maj 2020. Sveriges riksbank.

⁹⁵ Denna fördjupning fokuserar på svenska icke-finansiella företag i olika företagsstorlekar i enlighet med EU-kommissionens rekommendation (2003/361/EG), där kombinationen av anställda, omsättning och tillgångar avgör storleksklassificeringen.

⁹⁶ Avser total utlåning från monetära finansinstitut (MFI) till icke-finansiella företag. Källa SCB.

Diagram 34. Banklån per företagsstorlek

Index, december 2019 = 100

Anm. Lån i alla valutor. Utestående lån (volym) till svenska icke-finansiella företag. Storleksindelning i enlighet med EU-kommissionens rekommendation (2003/361/EG). Lån till bostadsrättsföreningar är exkluderade.

Källor: SCB och Riksbanken.

Utlåningsvolymen till mindre företag har ökat något

Många mindre företag fick finansiella problem under början av pandemin och upplevde svårigheter att finansiera sina verksamheter.⁹⁷ Utlåningen från bankerna till dessa företag var emellertid relativt oförändrad under pandemins inledande fas men har nu tilltagit något de senaste månaderna, främst till mikroföretag (se Diagram 34). Det är svårt att veta om den initialt mer återhållsamma utlåningen till mindre företag huvudsakligen berodde på förändringar i utbud eller efterfrågan, men det finns några olika hypoteser. Ett skäl kan vara att bankerna, när antalet kreditansökningar ökade, valde att prioritera utlåning till stora och existerande kunder med lägre kreditrisk och var mer återhållsamma med lån till mindre och nya kunder med högre kreditrisk eller sämre säkerheter. Flera av företagen som upplevt problem kan ha varit företag som inte hade lån tidigare och bankers incitament att ta in nya företagskunder under orostider kan vara begränsat. I olika undersökningar har intervjuade bankchefer också menat att kreditgivningen till företag varit stramare och att andelen kreditförfrågningar som avslagits ökade under våren, från 13 procent i mars till 20 procent i juni, för att sedan sjunka till 15 procent i september.⁹⁸

För att underlätta för mindre företag att få tillgång till krediter kan staten gå in och garantera en del av bankernas lån till företagen. Sådana kreditgarantier har lanserats av Riksgälden och utgör ett viktigt komplement till Riksbankens åtgärder att hålla ett lågt

⁹⁷ Se exempelvis *Konjunkturbarometern*, april 2020. Konjunkturinstitutet.

⁹⁸ Se exempelvis *Låneindikatorn*, juni och september 2020. Almi.

ränteläge för att understödja kreditförsörjningen generellt.⁹⁹ Effekten av sådana garantiprogram beror emellertid på programmets villkor.¹⁰⁰ Många banker menar att så länge staten inte garanterar 100 procent av lånebeloppet behöver de fortsätta med sin kreditriskprövning av företagen, enligt de regler som finns för detta, eftersom bankerna fortfarande tar risk genom krediten. Detta kan innebära att vissa företag inte får låna oavsett om krediten har en statlig garanti eller inte så länge garantin inte är fullständig.

Samtidigt kan mindre företag ha varit ovilliga att ta banklån under coronapandemin. Ett skäl kan vara att företag i utsatta branscher inte har sett ökad belåning som ett sätt att rädda företaget, utan snarare som en ökad belastning förknippad med större risk.¹⁰¹ Mindre företag kan också ha valt att utnyttja myndighetsåtgärder utan säkerhetskrav för att mildra sina ekonomiska bekymmer, som anstånd med olika skattebetalningar, istället för att ta banklån.¹⁰² Efterfrågan på krediter kan därför komma att öka när sådana myndighetsåtgärder når sitt slutdatum.

Bankers utlåningsräntor till företag steg i början av pandemin, men har nu kommit tillbaka

Som framgår av Diagram 35 får mindre företag normalt betala en högre ränta för banklån och stora företag får ofta en lägre ränta. Detta beror sannolikt på att utlåning till mindre företag generellt innebär högre finansiell risk och att bankens fasta kostnader slås ut på lån som generellt uppnår lägre belopp. När marknadsoron tilltog i början av våren steg bankernas upplåningskostnader och ökade därför utlåningsräntorna för företag oavsett storlek. När olika åtgärdsprogram för att stimulera marknaderna hade satts in och dämpat marknadsoron, sjönk utlåningsräntorna igen. I september var räntenivån för samtliga företagsstorlekar något lägre än i februari.

Diagram 36 illustrerar fördelningen på räntenivåer för olika företagsstorlekar genom ett låddiagram där längden på lådan visar räntefördelningen. Stora företag erbjuder likartade räntenivåer (kort låda) medan räntorna varierar mer mellan mindre företag (lång låda). Räntefördelningen har varit relativt konstant vid jämförelse av februari, maj och september vilket talar för att bankernas prissättningsmodeller inte förändrats nämnvärt.

⁹⁹ Se *Penningpolitisk rapport*, september 2020. Sveriges riksbank.

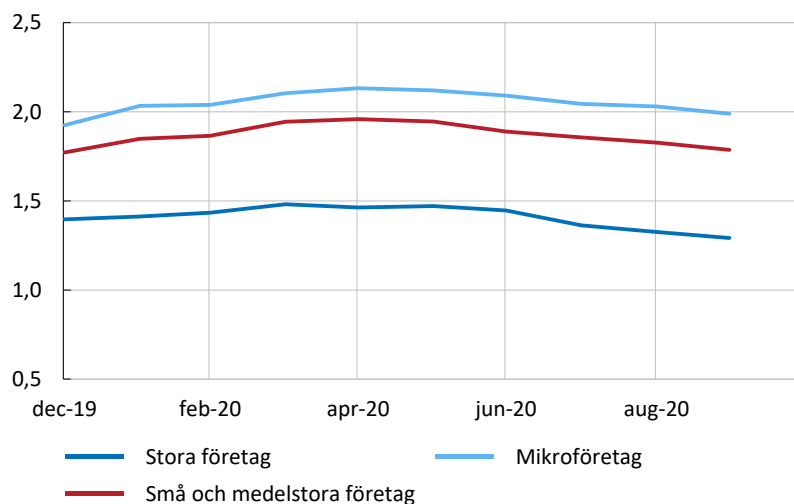
¹⁰⁰ Se information om villkor och beviljade volymer på Riksgäldens hemsida (www.riksdagen.se).

¹⁰¹ Se E. Frohm, J. Grip, D. Hansson, och S. Wollert (2020), *Tudelad kreditutveckling under coronapandemin. Ekonomiska kommentarer* nr 6. Sveriges riksbank.

¹⁰² Enligt Skatteverkets uppgifter per 28 september 2020 avser över 70 procent av alla inkomna skatteanståndsansökningar små företag och mikroföretag. Totalt beviljat anståndsbelopp är cirka 40 miljarder kronor, varav små företag och mikroföretag står för nästan en tredjedel. Skatteanstånd begränsas till 12 månader från beslutsdatumet.

Diagram 35. Räntor på banklån per företagsstorlek

Procent

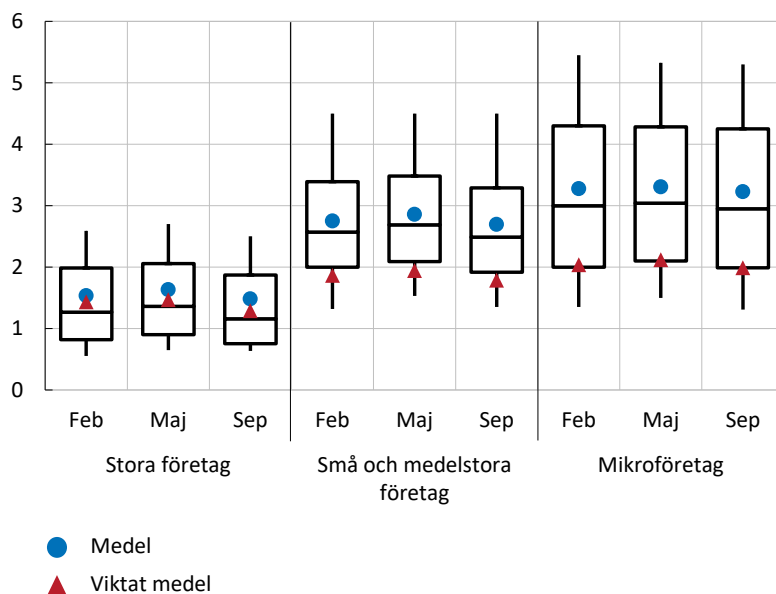

Anm. Lån i alla valutor. Utestående lån till svenska icke-finansiella företag. Räntan avser volymviktat medelvärde. Storleksindelning i enlighet med EU-kommissionens rekommendation (2003/361/EG). Lån till bostadsrättsföreningar är exkluderade.

Källa: SCB.

Diagram 36. Räntefördelning per företagsstorlek för banklån på minst 25 000 kronor

Procent

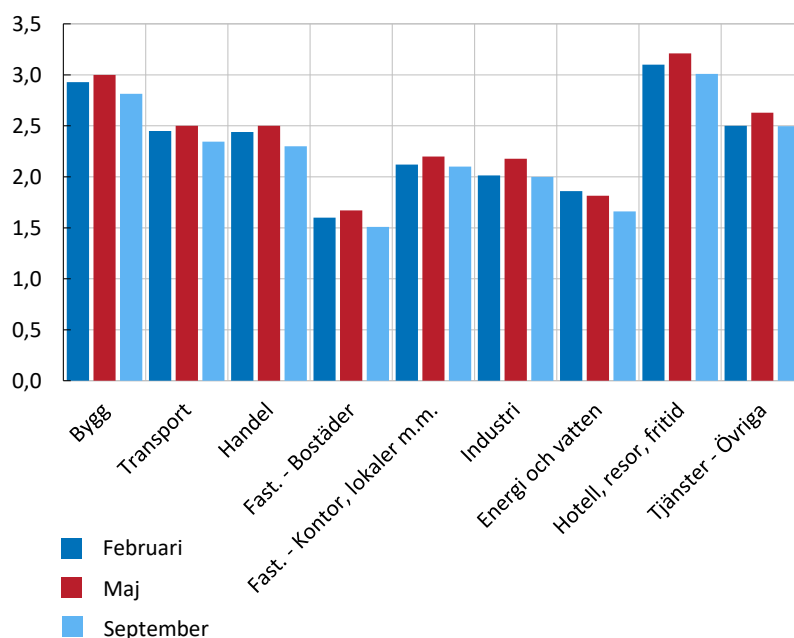

Anm. Lån i alla valutor. Utestående lån på minst 25 000 kronor till svenska icke-finansiella företag. Strecket i boxen avser median, ovasidan övre (75) kvartilen och botten lägre (25) kvartilen. Vertikala strecken visar 10 respektive 90 percentilen. Avgränsning till lån på minst 25 000 kronor görs då många mindre lån är korta lån av typen checkräkningskrediter och kortkrediter, vilka under en period kan ha nollränta. Storleksindelning i enlighet med EU-kommissionens rekommendation (2003/361/EG). Lån till bostadsrättsföreningar är exkluderade.

Källa: SCB.

Utlåningsräntorna (median) för lån på minst 25 000 kronor till företag i olika branscher för februari, maj och september illustreras i Diagram 37. Av diagrammet framgår att räntan, efter en generell ökning under vårens mest turbulenta månader, i september var lägre i alla branscher jämfört med i februari. Räntorna för *Fastighet - Kontor, lokaler m.m., Industri* och *Tjänster - Övriga* låg i september på nivåer strax under nivåerna i februari, medan övriga branscher hade sjunkit i högre utsträckning.¹⁰³ Företag inom *Hotell, resor, fritid* har fått betala den högsta räntan under perioden och *Fastighet - Bostäder* den lägsta räntan. Företag i branscherna *Industri, Hotell, resor, fritid* samt *Tjänster - övriga* fick de högsta ränteökningarna från februari till maj (mellan 0,11 och 0,17 procentenheter).

Diagram 37. Räntor per bransch på banklån på minst 25 000 kronor, median
Procent

Anm. Lån i alla valutor. Utestående lån till svenska icke-finansiella företag. Avgränsning för median till lån på minst 25 000 kronor görs då många mindre lån är korta lån av typen checkräkningskrediter och kortkrediter, vilka under en period kan ha nollränta. Lån till bostadsrättsföreningar är exkluderade. "Fast." är en förkortning av "Fastighet".

Källa: SCB.

¹⁰³ Att räntorna för företag i branschen *Fastighet - Kontor, lokaler m.m.* inte minskat i större utsträckning skulle kunna förklaras av att FI har kommunicerat att de avser att införa ett särskilt riskviktsgolv för utlåning med säkerhet i kommersiella fastighetsbranschen vilket kommer att öka bankernas kapitalkrav och således även deras kapitalkostnad för sådan utlåning. Syftet med riskviktsgolvet är att säkerställa att banker med stor fastighetsexponering har motståndskraft att klara av en potentiellt stor nedgång i fastighetspriser vilket har stor betydelse för den finansiella stabiliteten.

Ökade kreditförluster kan påverka kreditförsörjningen

Bankers utlåning har ökat sedan pandemins utbrott, även om utlåningen initialt främst kommit stora företag till del. Utlåningsräntorna steg förvisso till en början som ett resultat av turbulensen på marknaden, men har nu kommit tillbaka. Bankerna har haft god utlåningskapacitet och det har inte funnits några tydliga tecken på kreditåstramning. I nästkommande avsnitt beskriver vi bankernas likviditets- och kapitalsituation och huruvida framtida kreditförluster kan komma att ha betydelse för bankernas utlåningskapacitet om det makroekonomiska läget försämras.

Åtgärder och rekommendationer från myndigheter stödjer bankernas utlåningskapacitet

Svenska myndigheter har på grund av coronapandemin infört åtgärder och rekommendationer för att underlätta bankernas företagsutlåning.¹⁰⁴ Vissa regleringskrav har tillfälligt sänkts och myndighetsåtgärder har satts in för att ytterligare stimulera kreditförsörjningen. Vid sidan om Riksgäldens och Riksbankens program har FI bland annat sänkt det kontracykliska kapitalbuffertkravet från 2,5 till noll procent. Enligt FI innebär sänkningen att kapital frigjordes för de elva största svenska instituten motsvarande cirka 900 miljarder kronor i ökad utlåningspotential.¹⁰⁵

Det har även förts diskussioner, både i Sverige och internationellt, om huruvida banker bör avstå aktieutdelningar till följd av coronapandemin eftersom utdelningskapitalet istället skulle kunna användas för utlåning.¹⁰⁶ Syftet är att säkerställa att bankerna behåller en fortsatt god motståndskraft mot eventuella kreditförluster och kapacitet att upprätthålla kreditförsörjningen. Flera banker har meddelat att de inte planerar att dela ut vinst som genererats under 2019 till aktieägare under 2020.¹⁰⁷

Regleringskrav utgör i dagsläget ingen begränsning för de svenska storbankerna

I Kapitel 2 belystes att de svenska storbankerna har god tillgång till likviditet och att de når upp till de gränsvärden som finns i regleringskraven. Givet Riksbankens åtgärder är det heller inte troligt att brist på likviditet minskar bankernas utlåningskapacitet i närtid. Dessutom står Riksbanken redo att vidta ytterligare åtgärder om förnyad marknadsturbulens skulle uppstå. Denna fördjupning fortsätter därför att fokusera på bankernas kapitalsituation med utgångspunkt i deras kärnprimärkapitalrelation och bruttosoliditet.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Se exempelvis *Finansiell stabilitet*, maj 2020. Sveriges riksbank.

¹⁰⁵ Se *Ändrade föreskrifter på grund av sänkning av kontracykliskt buffertvärde*, mars 2020. Finansinspektionen.

¹⁰⁶ Se exempelvis *Fortsatt skäl att avvakta med utdelningar året ut*, september 2020. Finansinspektionen, och *ECB extends recommendation not to pay dividends until January 2021 and clarifies timeline to restore buffers*, juli 2020. Europeiska centralbanken.

¹⁰⁷ De tre svenska storbankernas planerade utdelningar för 2019 motsvarade totalt 34 miljarder kronor.

¹⁰⁸ *Kärnprimärkapitalrelation* mäter relationen mellan bankens kärnprimärkapital och riskvägda tillgångar. *Bruttosoliditet* mäter relationen mellan bankens primärkapital och totala exponeringar, både på och utanför

Som framgår av Tabell 2 uppgår de tre svenska storbankernas kärnprimärkapital för att uppfylla kravet till 290 miljarder kronor för det andra kvartalet 2020, bestående av minimikrav 171 miljarder kronor och buffertkrav 119 miljarder kronor. Utöver detta har de även en samlad managementbuffert på 87 miljarder kronor. Totalt kärnprimärkapital hos de tre storbankerna uppgår därmed till 378 miljarder kronor.

Baselkommittén rekommenderar att bankers bruttosoliditet uppnår minst tre procent. Denna rekommendation kommer genom EU:s tillsynsförordning att bli ett krav i Sverige från och med nästa år genom det så kallade Bankpaketet.¹⁰⁹ De tre svenska storbankerna håller vanligtvis en bruttosoliditet inom intervallet fyra till fem procent. I Tabell 2 framgår att bankernas samlade primärkapital minst behöver vara 289 miljarder kronor för att nå en bruttosoliditet på tre procent avseende det andra kvartalet 2020. Utöver detta har bankerna en managementbuffert på 128 miljarder kronor. Totalt primärkapital för de tre storbankerna är 417 miljarder kronor.

Tabell 2. Befintligt kapital, krav på kapital och managementbuffertar i de tre svenska storbankerna

Miljarder kronor och procent

Kärnprimärkapital	(mdr)	%	Primärkapital	(mdr)	%
Kapital för att uppfylla krav på kärnprimärkapitalrelation	290	13,6%	Kapital för att uppfylla bruttosoliditet 3 procent	289	3,0%
<i>Varav Minimikrav samt Pelare 2-krav¹¹⁰</i>	171	8,0%			
<i>Varav Buffertkrav</i>	119	5,6%			
Managementbuffert	87	4,1%	Managementbuffert	128	1,4%
Totalt kärnprimärkapital	378	17,6%	Totalt primärkapital	417	4,4%

Anm. Avser totalt kärnprimärkapital och genomsnittlig andel av riskvägda tillgångar samt totalt primärkapital och genomsnittlig andel av det totala exponeringsbeloppet för de tre svenska storbankerna för kvartal 2, 2020. Avrundningar har gjorts i tabellen.

Källor: Bankernas kvartalsrapporter kvartal 2, 2020, FI och Riksbanken.

Sammantaget har de svenska storbankerna kapitalnivåer som inte bara överstiger kraven från regleringar, utan även bankernas interna mål för managementbuffertar. Även om bankerna sannolikt vill behålla ett visst avstånd till kraven, är Riksbankens bedömning att kraven idag inte utgör någon begränsning för bankernas fortsatta utlåningskapacitet. Även om man beaktar det nya riskviktsgolvet för kommersiella fastigheter som FI kommunicerat så ändras inte denna bedömning.¹¹¹

bankens balansräkning, utan att riskvikta olika tillgångar. I ordlistan förklaras begreppen *kärnprimärkapital* och *primärkapital* närmare.

¹⁰⁹ Tillämpningen gäller från och med 28 juni 2021 för svenska banker. Se även *Finansiell stabilitet*, maj 2019. Sveriges riksbank.

¹¹⁰ Pelare 2 är ett bankindividuellt krav och innefattar de regler som styr bankens interna kapitalutvärdering och FI:s översyns- och utvärderingsprocess.

¹¹¹ Enligt FI:s beräkningar kommer kapitalkravet för de tre svenska storbankerna, som följd av det kommunicerade nya riskviktsgolvet för kommersiella fastigheter, höjas med omkring 5 miljarder kronor per bank.

Banker bör stå redo att använda buffertarna för att upprätthålla kreditförsörjningen

Lärdomar från tidigare ekonomiska kriser har visat vikten av att banker har kapital- och likviditetsbuffertar. De buffertar som bankerna har byggt upp under det senaste decenniet, bland annat till följd av högre krav från myndigheter, har stärkt bankernas utgångsläge under coronapandemin. Pandemin visar hur snabbt och oväntat det ekonomiska läget kan förändras och hur viktigt det är att det finansiella systemet har god motståndskraft mot störningar. Bankerna behöver göra vad de kan för att upprätthålla kreditförsörjningen och bidra till en ekonomisk återhämtning i samhället. De kan därmed behöva använda sina kapital- och likviditetsbuffertar. Riksbanken anser även att bankerna tillsvidare bör avstå från att dela ut medel till aktieägare.

I ljuset av coronapandemin har kreditförlusterna ökat, men de ligger fortfarande på relativt låga nivåer. Emellertid är det svårt att veta till vilken grad de svenska storbankerna vill och kan tillgodose en framtida ökad kreditefterfrågan om kreditförluster ökar och bankernas kapital och buffertar därmed minskar. Riksbankens stresstester belyser att kreditförlusterna riskerar att öka om exempelvis fastighetspriser faller kraftigt i ett framtida sämre makroekonomiskt scenario. Därtill kan kreditförluster uppstå med en betydande fördröjning hos bankerna, eftersom vissa åtgärder och redovisningsregler (se faktaruta "IFRS 9 och åtgärder i ljuset av coronapandemin") kan medföra att det tar längre tid för ett lån förknippat med betalningssvårigheter att bli klassat som en problemkredit. Detta innebär att vissa risker kopplade till kreditförluster kan ligga dolda innan de materialiserats vilket kan leda till problem hos bankerna på längre sikt.

Om krisen nu blir djupare och mer utdragen kan det behövas ytterligare åtgärder för att ge stöd åt kreditförsörjningen och värna den finansiella stabiliteten. När det ekonomiska läget tillåter behöver motståndskraften i det finansiella systemet åter stärkas. Om bankerna har använt delar av sina kapital- och likviditetsbuffertar behöver de efter krisen successivt bygga upp tillräckligt med kapital och likviditet igen som kan behövas vid framtida kriser.